

प्रशांती संदेश

भाग ७९

आपण देत असलेल्या वेळाबद्दल खूप आभार. मला सांगण्यास आनंद होतो की प्रशांतिसंदेशांचे विविध भाग आपल्याला मिळाले आहेत. त्याबद्दल आपण त्यांची प्रशंसा पण केली आहे. भगवान बाबांचा तुम्हा सर्वांना कृपाशीर्वाद मिळो ही प्रार्थना करतो. आजच्या सकाळच्या सत्रातील विषय आहे 'फील फ्री.' मी त्याचा पुनरुच्चार करतो, 'फील फ्री.'

हा विषय निवडण्यामागचा उद्देश असा आहे-

वस्तुतः आपण मुक्तच आहोत. परंतु, आपल्याला असे वाटत नाही, की आपण मुक्त आहोत. तेव्हा मुक्त असणे, ही एक बाब झाली, आणि तसे वाटणे ही दुसरी वेगळी बाब झाली. खुलेपणाची, मोकळेपणाची, मुक्ततेची भावनाच जर आपल्यात उद्भवलेली नसेल, तर आपण मुक्त आहोत, असे म्हणणे हास्यास्पद किंवा उपहासात्मक ठरते. हा संदर्भ लक्षात घेऊन आजच्या सत्रात हा विषय मुद्दाम निवडला आहे.

या जगात आपण दुःखी असण्याचे वास्तविकरित्या कोणतेच कारण नसते. याच्या उलट, आपण आनंदी असण्यासाठी अनेक कारणे आहेत. एखाद्याला आपण अगदी सहज विचारले की तुम्ही कसे आहात? त्याने जर आनंदाने सांगितले की ठीक आहोत, बरे आहोत, तर आपण त्याला लगेच असे विचारत नाही की तुम्ही आनंदी का आहात? याच्या उलट एखाद्याचा दुःखी आणि अतिशय खिन्न चेहरा पाहिला तर मात्र आपण त्याला आवर्जून विचारतो की तुमच्या या दुःखी अवस्थेचे कारण काय? तेव्हा दुःखी वा विषादग्रस्त अवस्था प्राप्त होण्यामागे, काही सबळ कारण असते. आनंदी असण्यासाठी कोणतेही कारण लागत नाही. आनंदी असणे हा आपला जन्मसिद्ध हक्क आहे, परंतु दुदैवाने आपण ही गोष्ट मान्य करत नाही.

आपल्याला आणखी एका गोष्टीबद्दल जागरूक राहिले पाहिजे. हे जगत् एखाद्या चित्रासारखे आहे, किंवा एक कल्पनेचा आभास आहे. जणू काही एका रज्जूवर आरूढ झालेल्या सर्पासारखे! खरे पाहता, चुकीमुळे ज्याला आपण साप समजतो, ती प्रत्यक्षात दोरीच आहे. अशा प्रकारची खरी जाणीव जेव्हा आपल्याला होईल तेव्हा आपण आनंदी होऊ. आनंदी असणे, राहणे हाच आपला मूळ स्वभाव आहे हे तेव्हा आपल्याला उमगलेले असेल. मग, भगवान बाबा आपल्याला मूर्त आनंद स्वरूप का म्हणतात, त्याची अनुभूती येईल.

असे असले तरीसुद्धा आपल्याला या ऐहिक जगातील दुःखे, भोग आणि क्लेश यांना पूर्णतया बाजूला सारता येत नाही. याचे सखोलपणे जर पृथःकरण केले तर असे कळून येईल की ज्या दुःखामुळे, यातनांमुळे आपल्याला विषण्णावस्था येते, त्याचे कारण म्म्हणजे आपल्यात असलेल्या शुद्ध जाणीवेचा अभाव हेच होय. मी तर असे म्हणेन की, खऱ्या अर्थाने ही जाणीव आपल्याला उमगलीच नाही. तेव्हा जाणीवेबद्दलची चुकीची समजूत हे आपल्या क्लेशांचे व व्यथांचे आदिकारण आहे.

आता यासंबंधीचे एक उदाहरण बघूया. समजा आपण एका दिव्याभोवती पूर्ण आच्छादन घातले, त्याला संपूर्ण झाकले आणि म्हटले की कुठे आहे प्रकाश? तर ती आपलीच चूक आहे. तुम्ही दिव्यावरचे आवरण काढा, मग तुम्हाला हाच दिवा तीव्र प्रकाशाने उजळलेला आहे असे दिसेल. आपली दृष्टी एका पटलामुळे अशीच झाकोळलेली आहे. मोतीबिंदू झालेल्या रोग्याप्रमाणे. याचाच परिणाम म्हणजे, आपण मूर्त आनंदस्वरूपच आहोत हेच आपल्याला समजत नाही, उमगत नाही.

ही संपूर्ण चराचर सृष्टी परमानंदस्वरूप आहे. पशुपक्षी, प्राणीमात्र, भूतमात्र, वनस्पती यांनी युक्त असलेली ही सचेतन आणि अचेतन सृष्टी या परमोच्च आनंदाने जणु काय डोलत आहे, नृत्य करत आहे. मानवालासुद्धा या परमोच्च आनंदाची, सौख्याची अनुभूती आली तरी त्याला तसे वाटतच नाही. यामुळे, बंधनातून झालेल्या मुक्ततेची उमजच नाही. ही आपलीच चूक आहे. तेव्हा याआधी मी म्हटल्याप्रमाणे सर्व चराचर सृष्टीत दुःख

आणि क्लेश नाहीतच. हे सर्व मानवनिर्मित आहे. या विषयावर भगवान बाबांचा उपदेश काय आहे तो उधृत करतो.

आपण सर्वजण मायेच्या बंधनात अडकलो आहोत, कारागृहात ठेवल्यासारखे, कोंडून ठेवल्यासारखे. त्यामुळे आपल्यातल्या दिव्यत्वाला पूर्णतया विसरून गेलो आहोत आणि ही बाब आपल्या दृष्टीआड झाली आहे.

आपण सर्व इंद्रियजन्य सुखांचे गुलाम झालो आहोत. इंद्रियांनी आपल्यावर स्वामित्व मिळवल्यामुळे आपली फसगत झाली आहे. त्यामुळे जीवात्मा हा त्या विश्वात्म्याचाच अंश आहे हे आपल्याला समजलेच नाही. अनेकत्वातील एकात्मता उमगली नाही. याचे कारण, इंद्रिये त्यांच्या लहरीप्रमाणे आपल्यावर वर्चस्व गाजवतात.

आपल्यात आसक्ती आणि अहंकार आहे. त्यामुळे मायेच्या मोहजाळात आपण, लोटले जातो. मग सर्व चराचर सृष्टी, त्याच ईश्वराने व्यापली आहे ही जाणीवच हरपते.

आपण देहासक्तीमुळे बद्ध झालो आहोत. या देहासक्तीला कोणतीच मर्यादा राहिली नाही. स्वस्वरूपाला अनुभवण्याचा कोणताही प्रयत्न आपण करत नाही.

तुम्ही दिव्य स्वरूपात आहात. ते दिव्यस्वरूप तुमच्यात आहे. तुम्ही ब्रह्मरूप आहात. ते ब्रह्म तुमच्यात आहे. हे दोनही वेगळे करता येत नाहीत. ते अभेद आहेत आणि म्हणून एकच आहेत.

तेव्हा, तुम्ही आणि ब्रह्म यात कोणताही फरक नाही.

तेव्हा, किमान आता तरी जाणा आणि तुमच्याच त्या सत्यस्वरूपाला ओळखा.

भगवान बाबांचा हा प्रेममय उपदेश ऐकून आणि त्यांच्या दैवी प्रेमाची अनुभूती घेऊन, त्यांच्या या दिव्य शिकवणुकीचा आपण अंगिकार करूया..

आता हे समजून घेतले पाहिजे की आपण त्या दिव्यात्म्याचेच मूर्तस्वरूप आहोत. त्यापेक्षा कमी दर्जाचे मुळीच नाही. थोडक्यात सांगायचे म्हणजे आपण या मायाजाळात पूर्णतया अडकलेलो आहोत. देहासक्ती आणि अहंकार यांमुळे आपण इंद्रियांचे दास झालो आहोत आणि त्यामुळे आपल्या सत्यस्वरूपाला ओळखणेच हरवून बसलो आहोत. सत्य हे आहे की मी ईश्वरात आहे तसेच, तो ईश्वर माझ्या अंतर्ग्रामी आहे. या अद्वैताची जाणीव असणे. परंतु, ही जाणीवच माझ्यातून अंतर्धान पावलेली आहे. कमीत कमी निदान आता तरी भगवान बाबांनी सांगितल्याप्रमाणे आपण त्यांच्या या कळकळीच्या आवाहनाला आणि शिकवणुकीला प्रतिसाद देऊन त्या दिव्य प्रेमाचा अनुभव घेऊया. त्यातूनच ते विश्वव्यापी ईशतत्त्व प्रत्येकातच आहे याचा आपल्याला आविष्कार होईल.

भगवान बाबांनी रचलेली ही कविता किती विस्मयकारक आहे, आणि त्यातून व्यक्त झालेला बोध पण! आता आणखी एक उदाहरण पाहूया.

इथे एक चाक आहे. या चाकाच्या मध्यभागी त्याचा आस आहे. चाक जरी गतीने गरागरा फिरत असले

तरी त्या आसाची गती शून्य आहे. तो स्थिर आहे. संपूर्ण चाक जरी फिरले तरी त्याचा आस फिरत नाही. तेव्हा चाकात एक असा गतिशून्य भाग आहे की ज्यामुळे चाकात इतरत्र गती आहे. हा अचल भाग, इतर भागांना गती देण्याचे कारण होय.

तेव्हा न फिरणाऱ्या चाकाच्या मध्यवर्ती आसाप्रमाणे आपले सत्यस्वरूप आहे हे प्रत्येकाला उमगावयास हवे. देह, मन, बुद्धी व इंद्रिये हे सर्व सायकलच्या चाकातील अनेक आऱ्यांप्रमाणे फिरणारे आहेत. याचाच मतितार्थ आत्मा अचल आहे. अपरिवर्तनीय आहे, तर देह, मन, बुद्धी, इंद्रिये हे सर्व चल किंवा परिवर्तनीय आहेत.

मी कोण आहे? त्या अचल आसाप्रमाणे मी आत्मा आहे. ते माझे सत्यस्वरूप आहे ही जाणीव झाली की आपण मुक्त आहोत हे आपल्याला समजेल. पण मग असे वाटेल की मला या मुक्तीची अनुभूती का नाही? आपण मुक्त आहोत याची खरीखुरी जाणीव झाली, ती तुम्हाला त्याचा प्रत्यय येणारच. परंतु जर तुम्हाला असे वाटत राहिलं की तुम्ही बद्ध आहात, तर तुम्हाला तसाच अनुभव येणार. जशी तुमची मनोभावना, त्याप्रमाणे तुमचा अनुभव असणार.

असे म्हणतात की जसे तुमचे विचार, तसे तुम्ही असता, घडता. तेव्हा असे समजूया की आपण पूर्णतया मुक्त आहोत. तथापि, जमिनीवरून चालणाऱ्या असंख्य पायांच्या गोमेप्रमाणे आपली स्थिती झाली आहे. देहासक्तीमुळे, आपणच कल्पनेने निर्माण केलेली, गृहीत धरलेली ही बंधने आहेत. वास्तविकरित्या, तुम्हाला जन्मतःच मुक्ती मिळाली आहे. कोणत्याही अन्य क्रियेने वा ज्ञानसाधनेने ती प्राप्त झालेली नाही. तेव्हा तुम्हाला असे वाटत राहिले की तुम्ही बंधनातच आहात, तर ते तसेच असणार. याउलट यथार्थ जाणीव झाल्याने तुम्हाला असे वाटले की आपण मुक्त आहोत, तर तुम्ही खरोखरीच मुक्त झालेले असणार..

माझ्या मित्रांनो, आपल्याला हे स्पष्टपणे उमगले पाहिजे की प्रत्येक गोष्ट आपल्या विचारांवर विसंबून आहे. याच कारणामुळे आपले स्वामी नेहमी सांगत की तुम्ही मुक्त आहात आणि तसे तुम्हाला वाटू दे. तेव्हा आपले विचार बदलून त्यांना नव्या दिशेकडे वळवले पाहिजे, जेणेकरून आपल्या अंतिम ध्येयाप्रत आपण पोचू. योग्य प्रकारे विचार केला, योग्य प्रकारे पाहिले तरीसुद्धा आपण आपला दृष्टिकोन योग्य प्रकारे बदलत नाही. एकदा का आपल्याला यथार्थ ज्ञान आणि जाणीव झाली की मग सर्व काही सुरळीतपणे घडेल आणि त्यानुसार प्रत्येक गोष्टीत परिवर्तन घडेल. यामुळेच स्वामी म्हणतात-

जशी तुमची दृष्टी त्याप्रमाणे तुम्ही पाहता. जसे तुमचे विचार, त्याप्रमाणे तुम्ही असता. यद् भावम् तद् भवति।

यापूर्वीच कथन केल्याप्रमाणे 'मी' त्या मध्यभागातील आसाप्रमाणे स्थिर आहे, अचल आहे. बाकीच्या सर्व गोष्टी चल आहेत. त्यांना गती आहे. मध्यभागातील आस म्हणजेच 'खरा मी' किंवा आत्मा किंवा ब्रह्म वा साक्षी. तो सर्वत्र आहे. परिपूर्ण आहे, एकमेव आहे, निःसंग आहे, निरीच्छ आहे. स्वस्थ आणि शांत आहे. मायेच्या पडद्यामुळे तो जगासारखा भासतो. याचे कारण म्हणजे आपलीच भ्रामक दृष्टी आणि चुकीची समजूत. आपल्यामध्ये यथार्थ जाणीवेचा अभाव का आहे? ही उणीव का आहे? भगवान बाबा याबद्दल एक दृष्टांत देतात. जनकराजा एकदा आपल्या राजसभेत बसला असताना त्याला तेथेच एक डुलकी लागली आणि स्वप्न पडले. स्वप्नात त्याला असे दिसले की त्याने त्याचे राज्य, राजवाडा वगैरे सर्व गमावले आहे. एका रानात तो वाट शोधतो आहे. जेव्हा घासभर अन्नासाठी तो भिक्षा मागत होता, तेव्हा कोणीतरी ते त्याला दिले. परंतु तेवढ्यात एका भटक्या कुत्र्याने त्या अन्नावर झडप घालून ते पळवले. त्यामुळे, जनक मोठ्याने ओरडला. नंतर त्याला जेव्हा जाग आली, तेव्हा त्याने पाहिले की आपण राजसभेतच आहोत. मग त्याने गुरु वसिष्ठाना बोलावणे पाठवले आणि विचारले की स्वामी, यातली सत्य परिस्थिती कोणती? माझी जागृतावस्था की स्वप्नावस्था?

वसिष्ठ म्हणाले, या दोनही अवस्था खऱ्या होत. स्वप्नावस्थेत ते सत्य होते. जागृतावस्थेत हे सत्य आहे. परंतु तू स्वतःच सत्यस्वरूप आहेस हे समजून घे. प्रथम तू एक गोष्ट पाहिलीस आणि त्याचा अनुभव घेतलासख नंतर दुसरी गोष्ट पाहून त्याचा अनुभव घेतो आहेस. तेव्हा तू दृश्य नसून द्रष्टा आहेस, अनुभव नसून तो घेणारा, जाणता आहेस.

मी मुक्तच आहे हे कळण्यासाठी मला काही विवक्षित गोष्टी करायची जरूरी नाही. महान साधू अष्टावक्र म्हणतात, तुम्ही अगोदरचेच मुक्त आहात. सखोल ध्यानामध्ये असताना, तुम्ही देह, मन, बुद्धी या सर्वांना ओलांडता. तेथून ईश्वराच्या तादात्म्यात राहून, ऐक्य अवस्थेला पोचता, समाधी अवस्थेत जाता, तेव्हा तुम्हाला त्या आनंद स्वरूपाची ओळख पटते. मग, तुम्ही या मायेच्या बंधनात अडकत नाही.

काही लोकांना हास्यापासून आनंद कसा मिळतो याचे कारण हवे असते. एखाद्याने याचे उत्तर शोधण्याचा जर प्रयत्न केला, तर त्याला मूर्खच म्हणावे लागेल. तुम्ही का हसता? हसणे माझा स्वभाव आहे. तुम्ही आनंदी आहात का? हो. मी आनंदी आहे. आनंदी असणेहा माझा स्वभाव आहे. त्याचे काय कारण आहे, हे कशासाठी शोधायचे? याउलट, जर तुम्ही रडत असाल तर त्याचे नक्की काहीतरी कारण आहे. जर तुम्ही दुःखी असाल तर त्यालाही काही कारण आहे. तेव्हा आनंद हा तुमचा मूल स्वभाव आहे आणि दुःख हे निर्माण केलेले असते हे समजून घ्या.

तेव्हा आपण मुक्त आहोत याची अनुभूती तुम्हाला तुमचे बहिरंग आणि अंतरंग यातून मिळायला हवी. यानंतर तुमच्या मनातून जे विचार येतील ते वरवरचे किंवा उथळ असतील. ते विचार तुमच्या हृदयापासून येतील ते प्रामाणिक आणि खरे असतील. मग ते एखाद्या अत्युकृष्ट गीतासारखे असतील. असे आयुष्य जगण्यास सुयोग्य आहे.

यानंतर आपण काय करायला हवे? तर जागृत व्हायला हवे. जागृत व्हा. आता काही करण्याची जरूरी नाही. साधना किंवा योगाचा सरावसुद्धा नको. कारण आधीपासूनच तुम्ही मुक्त झाला आहात. जन्मजात मुक्त आहात. ही बंधने, ही गुलामगिरी तुम्हीच कल्पनेने निर्माण केलेली आहे.

भगवान बाबा म्हणतात,

‘भज गोंविंदम’ या काव्यातील काही पंक्ती, भगवान बाबांनी उटकमंड येथे १९७३ च्या वासंतिक चर्चासत्रात, आपल्या प्रवचनात म्हटल्या होत्या. त्या उद्धृत करित आहे-

तुम्ही योगी असाल, अथवा

सुखोपभोगात रमणारे, अमर्यादित उधळ्या स्वभावाचे व

बेताल आयुष्य जगणारे असाल,

गृहस्थधर्म अनुसरणारे असाल, किंवा,

ब्रह्मचर्याश्रमात असाल,

जर, तुम्ही मनःशांती आणि सत्यपालनाने आनंदी असाल,

तर तुम्हाला निश्चितपणे परमानंदाची प्राप्ती होईल.

आपल्याला मनःशांती नसते. तसेच, सत्य या मूलतत्त्वाचे आपण परिपालन करत नाही. नेमक्या या उणीवाच आपल्या मार्गात येतात आणि त्यामुळे आपण बद्ध आहोत, बेडीत अडकलेले आहोत असे आपल्याला वाटत राहते. परंतु तसे आजिबातच नाही. आपले स्वामी, प्रत्येक वेळी याचीच आठवण करून देतात. तेव्हा आधीच सांगितल्याप्रमाणे आपल्याला मिळणारा आनंद हा बाह्य वृत्तीत आणि आंतरिक असा आहे. त्यात आपल्या हृदयाला विशेष महत्त्व आहे. तेव्हा आता आपल्याला फक्त जागृत व्हावयाचे आहे. सरतेशेवटी मला तुम्हाला असे सांगायचे ओ की बाह्य जगतात, जे दृश्य तुम्ही पाहता, त्यातूनच तुम्हाला हे पाहणारा जो द्रष्टा

आहे, त्याला जाणून घ्यायचे आहे. दृश्यापेक्षा द्रष्ट्याचा अधिक विचार करायचा आहे.

आपण खूप गोष्टी पाहतो. पण या द्रष्ट्याला विसरता कामा नये. आपण कानांनी बऱ्याच गोष्टी ऐकतो. परंतु, फक्त आवाजाकडेच लक्ष न देता, ऐकणारा, आदिश्रोता कोण आहे याचे पण अवधान हवे. आपली प्रत्येक कृती, 'कर्ता करविता तो आहे' या भूमिकेतून जर साकार झाली, तर मी माझी जबाबदारी यथायोग्य सांभाळली आणि माझे विहित कर्तव्य योग्य प्रकारे पार पाडले असे होईल. त्यामुळे हा दिव्य आनंद मला प्राप्त होईल. मग मला साक्षात्कार होईल की मुक्त असणे म्हणजे काय आणि कशा प्रकारे, जो माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे.

तेव्हा या क्षणापासून आपण मुक्त आहोत असे आपल्याला वाटू दे.

तुमचा आभारी आहे.